

İZMİR'DE GECEKONDU MAHALLESİNDE YAŞAYAN KADINLARIN EVLİLİK, BOŞANMA VE ATAERKİLLİK ANLAYIŞI: EŞREFFAŞA MAHALLESİ ÖRNEĞİ*

Barış ÇAĞIRKAN^{1**}
Hazal KARAHAN²

Öz

Türkiye’de 1950’li yıllarda tarımda makineleşme ve hızlı sanayileşmeden dolayı kent merkezlerinde iş gücü açığının ortaya çıkması ile birlikte kırdan kente hızlı bir göç süreci başlamıştır. Özellikle büyük kentlere yapılan göçlerle birlikte göçmen gruplar barınma sorununu çözmek için yapı izni alınmaksızın, çoğunlukla kamusal ya da özel kişilerin arazileri üzerine, gizlice ve genellikle bir gecede bir ya da iki odalı barınaklar inşa etmiştir. Bu yapılar zamanla kentlerin silüetine eklenerek ‘gecekondu’ olarak toplumsal hayatta yerini almıştır. Kente göç eden aileler kırsalda bölgelerde belirgin olan geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışı ve rollerini gecekondu mahallelerinde sürdürmüştür. Çalışma, gecekonduya yaşayan kadınların evlilik, boşanma ve ataerkillik anlayışını ve bu anlayışı etkileyen faktörlerin ortaya çıkarılmasını amaçlamaktadır. Bu bağlamda İzmir ili Eşrefpaşa semtinde yaşayan 18-65 yaş aralığında toplam 21 kadın katılımcı ile yüz yüze görüşme yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda evlilik öncesi yaşam, evlenme nedenleri, boşanma ve ataerkillik olmak üzere dört farklı ana kategori üzerinden gecekonduya yaşayan kadınların evlilik, boşanma ve ataerkillik anlayışı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gecekondu, Kadın, Evlilik, Boşanma, Ataerkillik

THE UNDERSTANDING OF MARRIAGE, DIVORCE AND PATRIARCHY AMONG WOMEN LIVING IN GECEKONDU (SQUATTER) NEIGHBOURHOOD IN İZMİR: THE EXAMPLE OF EŞREFFAŞA NEIGHBORHOOD

Abstract

After the labour shortage in urban centres due to the mechanisation and rapid industrialisation in rural area the most significant migration situation was seen in Turkey in the 1950s. With the migrations to the big cities, migrant groups-built shelters with one or two rooms, secretly, and mostly overnight, on public or private lands, without obtaining a building permit, to solve the housing problem. These structures were added to the silhouettes of cities over time and took their place in social life as ‘squatter’. Families who migrated to the city maintained their traditional gender perception and roles, which are evident in rural areas, in squatters. The study aims to understand the view of marriage, divorce and patriarchy among women living in squatters and to reveal the factors affecting this view. In this context, face-to-face interviews were conducted with a total of 21 female participants between the ages of 18-65 living in the Eşrefpaşa neighbourhood in İzmir. As a result of the analyses, the understanding of marriage, divorce and patriarchy of women living in squatters was examined over four different main categories which are life before marriage, reasons for marriage, divorce, and patriarchy.

Keywords: Squatter, Woman, Marriage, Divorce, Patriarchy

* İzmir Demokrasi Üniversitesi Etik Kurulu Başkanlığından 08/04/2022 tarihli ve 2022/04-08 Karar ve Sayı No ile etik kurul izni alınmıştır.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Demokrasi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, baris.cagirkan@idu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0013-1831

** Sorumlu Yazar (Corresponding Author): baris.cagirkan@idu.edu.tr

² Lisans Öğrencisi, İzmir Demokrasi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, ORCID: 0000-0001-7337-7253

Başvuru Tarihi (Received): 01.08.2022 **Kabul Tarihi** (Accepted): 20.01.2023

Giriş

Endüstrileşen dünyada; yaşanan gelişmelerin ve sonuçlarına bağlı olarak kırsal kesimde yaşam sürdürmek daha zor haline gelmiş ve kentler daha cazip hale gelmiştir. Kırdan kente başlayan göç ile birlikte ekonomik, kültürel ve sosyal değişimi tetiklemiştir. Kırdan kente başlayan göç dalgaları genel olarak plansız ve ani karar verildiğinden kent merkezlerinde konut ihtiyacı karşılanmadığından ‘gecekonduyu’ ortaya çıkarmıştır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kalabalık nüfusa sahip kentlerde gecekondulaşma yaygın bir şekilde görülmektedir. Kentte hizmetlerden yoksun, çok dar bir alanda oldukça kalabalık ve fakir nüfusu barındıran gecekonducularda, her an insanların yaşam mücadelesi söz konusudur (Çobanoğlu, 2016). Türkiye’de; gelir düzeyi farklılıklarının ve kır ile kent yaşamındaki ayırım iyice hissedilmeye başlandığı 1950’li yıllarda kırdan kente göç serüveni başlamış ve özellikle büyük kentlerde gecekondu mahalleleri oluşmaya başlamıştır (Sağlam, 2016).

Dünya genelinde bir kentleşme sorunu olarak gecekondulaşma ve sosyal etkileri, gecekondu kültürü bağlamında tartışılan bir konudur. En genel tanımıyla gecekondu; kamusal ve özel kişilerin toprakları üzerinde, toprak sahibi ve devletin iznine gereksinim duymadan, barınma gereksinimlerinin karşılanmayan yoksul ya da dar gelirli kimselerce yapı kurallarına aykırı bir şekilde bir gecede yapılan barınma türüdür (Keleş, 1998). Birleşmiş Milletler ise gecekonduyu, “yasal olmayan yer işgali ya da az gelirli kimselerin yaptıkları barınak” olarak tanımlamıştır. Gecekonduyunun ülkemizde artmasının nedeni hızlı nüfus artışı, kırsal bölgelerde toprak veriminin azalması ve yetersizlik göstermesiyle birlikte işgücü ihtiyacının kırsal alandan kent bölgelerine kayması, kırsal alanın kente oranla sağlık/egitim/ulaşım/ekonomi gibi yetersizliklerinin olmasıdır (Çakır, 2011, s. 214). Gecekonduyunun ilk kullanımı “yapı malzemesi ve yapım özellikleriyle fiziki bir mekân tanımı olarak kullanılmasının yanında zamanla bir yaşam biçimini nitelendiren içeriğiyle sosyolojik bir anlam kazanmıştır” (Karaman, 2003, s. 112). Genel olarak gecekondu bireylerin zihninde belli eş anlamlara sahip bir kavramdır. Gecekondu mahallesi, gecekondu evleri, gecekondu sakınları vb. gibi ifadeler sosyolojik bağlamda gecekondu mahallelerinin alt yapı yetersizliği, dar ve kirli sokaklar, küçük ve derme çatma evleri andıran yaşamın zor olduğunu yansıtır. Gecekondu mahallelerinin bu durumu özellikle gecekonduya yaşayan kadınlar için farklı sorunlar yaratmış ya da var olan zorlukları daha da derinleşmiştir. Çalışma kapsamında, gecekondu semtinde yaşayan kadınların evlilik ve ataerkillik anlayışı, sosyo-ekonomik ve kültürel yaşamları ele alınacaktır. Genel anlamda ‘gecekondu kadını’ olmanın zorluğu, kadınların mücadele etmek zorunda oldukları ataerkillik düzen ve gecekondu kadının gözünden evlilik ve boşanma anlayışı incelenecektir.

1. Teorik Çerçeve

Çok yönlü bir konu olan göç; “toplumsal aktörlerin buldukları yer(ler)den ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel nedenlerden dolayı farklı bir yer(ler)e hareket etmeleri olarak” ilk insanlardan itibaren meydana gelen evrensel bir durumdur (Koçak ve Terzi, 2012, s. 164). Göç olgusu; göçlerin nedenleri, etkileri ve farklı sosyal boyutuyla her zaman sosyolojide disiplini içinde ilgi çekici bir konu olmuştur. Türkiye’de ilk büyük göç 1950’li yıllarında tarımda makineleşme ve hızlı sanayileşmeden dolayı kent merkezlerinde iş gücü açığının ortaya çıkmasından dolayı kırdan kaçıp kentte iş bulma hayaliyle gelen insanlar tarafından yaşanmıştır. Bilan’a (2006, s. 1) göre, daha iyi bir yaşam sürmek için kentin büyümesine kapılan bireyler tarafından başlayan bu göçlerle birlikte göç edilen yerde yavaş yavaş değişimler ve dönüşümler yaşanmaya başlanmış, kent merkezlerinde yerel halk ve göçmen gruplar arasında demografik, kültürel ve fiziksel yaşam koşulları anlamında farklılıklar oluşmaya başlamıştır. Göçmen gruplar barınma sorununu çözmek için hızlı bir şekilde hazine arazisine ya da başka kişilerin arazilerine izinsiz bir şekilde tapusuz evler yapmıştır. Derme çatma olarak yapılan bu konutlar zamanla şehrin silüetine eklenerek ‘gecekondu’ adıyla toplumsal hayatta yerini almıştır.

Kırdan kente göç ile birlikte kent merkezinin uzağında atıl bölgelerde yine yakın akrabaları veya hemşerileri ile birlikte beraber yaşayan göçmen gruplar kırsal kökenlerinde var olan alışkanlıklarını, inançlarını, tutum ve kültürlerini beraberlerinde getirmiştir. Bir kısım göçmenler zaman içerisinde buldukları çevreye uyum sağlamaya başlamışsa da azımsanmayacak bir grupta benimsedikleri kökenlerinden getirdikleri kültürü ve geleneklerini kent merkezinde göçmen mahallelerinde sürdürmeye devam etmiştir. Kırsal kesimin ve kentin kültürleri ile yaşayış biçimlerini bir arada yaşayan gecekonduya yaşayan göçmenler kent merkezinde kendilerine yeni bir izlenim yaratmıştır. “Geçiş ailesi” olarak adlandırılan gecekondu aileleri, kırsal gelenekselliğini korumakla beraber, ‘geçiş’ aşamasında bir grup olarak nitelendirilen, kent şartlarında zaman içinde değerler sistemini esneten ve gevşeten bir topluluk olarak değerlendirilebilir (Bilan, 2006, s. 2). Gecekondu yaşayan bireylerde kır ve kentin kültürleri bir arada görünse de kırsal bölgenin kültürü daha fazla etkindir.

Gecekondu mahallelerinde yaşayan ailelerde, bireylere cinsiyete dayalı birtakım toplumsal rol ve sorumluluklar yüklenir. Aile içerisinde başlayan ve çocukların kültürlenme süreci ile öğrendiği toplumsal cinsiyet üzerinden sergilenen farklı tutumlar, hayatın her alanında ve özellikle aile hayatı ile evlilikte ortaya çıkmaktadır. Bu tutumların altında yatan neden ataerkilliğidir. Ataerkilli toplum yapılarında ‘erkekliğin’ sosyalizasyonu kadınlardan farklı bir süreçte gelişmektedir. Bu farklılığın altında yatan en önemli sebep ise toplumsal yapının erkek anlayışına göre inşasından kaynaklanmaktadır (Bayrakçı, 2020, s. 168). Kırsal kesimde yaşam biçimi, ataerkilli düzen üzerine kurulmuştur ve kırsal alanda gözlerini ataerkilli düzene açan bireyler, kent merkezlerine göç ile birlikte bu düzeni göç ettikleri yerlerde devam ettirmektedir. Bu düzen, kadının aile ve evlilik anlayışıyla birlikte aile ve evlilik hayatını şekillendirmektedir.

Kırsalda hayatını ev içinde yaşayan, eğitimden ve çalışma hayatından uzak olan kadınlar, gecekondu mahallelerinde de kendilerine aile büyükleri veya eşleri tarafından verilen imkânlarla yetinmeye çalışırlar. Bu nedenle eğitim olanaklarından yararlanmaları ve çalışma hayatına katılmaları son derece düşük olmuştur. Zaman içerisinde kısmen de olsa diğer grup ve bireylerle girilen sosyalizasyon süreçleri sonucunda aile ve evlilik yapısında değişim ve dönüşümler yaşanmıştır. Kadınların eğitim hayatına dâhil olması ile artan eğitim seviyesine bağlı olarak evlilik yaşı yükselmiş ve evlenme biçimlerinde de değişimler yaşanmaya başlanmıştır. Kentlerde boşanma oranları artış göstermeye başlamış ve buna bağlı olarak evlilik düzeni değişmiştir (Kara, 2018, s. 376). Gecekondu mahallelerinde karmaşık bir düzen, kentte ise göçlere bağlı olarak çokkültürlü bir yapı ortaya çıkmıştır.

Günümüzde boşanmaların artışı bir ölçüde ekonomik gelişme ve artan sosyal eşitliğin bir göstergesi olarak bölgeler arası farklılaşmaktadır. Ayrıca ekonomik özgürlüğü olmayan ve artan sosyal eşitliğin içerisinde yer bulamayan kadınların boşanma kararı almaları son derece zordur (Cafri ve Özdemir Çukadar, 2018; Doğan, 1998, s. 59). South (1985), boşanma olgusunu ekonomik açıdan incelediği çalışmasında iş çevrimlerinin boşanma oranlarını etkilediği belirtmiştir. Gecekondu mahallelerinde yaşayan kadınların karşılaştığı en önemli sorunlardan biri de şiddettir. Şiddet olgusu genel olarak sadece fiziksel algılansa da duygusal şiddet de yaygındır ve fark edilmesi de çok güçtür. Aileyi yıkıma götüren aile içi şiddet ve boşanma olgusu birey ve toplum için her geçen gün giderek önemli bir sosyal olgu haline gelmektedir (Demirkıran vd., 2009). Tatlıoğlu ve Demirel (2016, s. 65) çalışmasında boşanma nedeni olarak %75 oranında şiddetli geçimsizlik olduğunu belirtmiştir. Gecekondu mahallelerinde kadınların uğradığı duygusal şiddetin en yaygını kıskançlık üzerindedir. Bu kıskançlık kadın yaşamının her alanında görülmektedir. Çiftçi ve Açık (2022) çalışmasında kıskançlığın kadına yönelik şiddetin en önemli nedenleri arasında olduğunu bulgulamıştır. Bu şiddet türünde, kadının tek başına sokağa çıkamaması, çalışmasına izin verilmemesi, sosyal etkileşim içinde olduğu kişilerin erkek olmamasına dikkat edilmesi vb. gibi örnekleri vardır. İzole bir hayat sürmeye mecbur bırakılan kadınlar ekonomik ve sosyal açıdan kendini geliştirmesi neredeyse imkânsız hale gelmektedir.

Kırdan kente göç ile birlikte ortaya çıkan gecekondu mahallelerinde derme çatma yapılan konutlar, çekirdek ailelerin bir arada yaşayabileceği şekilde yapılmıştır ancak bu yapılar geniş olarak aile konutu olarak kullanılmaktadır (Sevin, Davran ve Sevinç, 2018, s. 77). Geniş aile olarak bir arada yaşayan gecekondu sakinleri genellikle eş, eşin anne, babası ve kardeşleri ile bir arada yaşadığı çok çocuklu ailelerdir (Öztürk ve Altuntepe, 2008, s. 1606).

Eğitim ve teknoloji çağının getirdiği yeni imkânlarla birlikte erken yaşta yapılan evliliklerde azalma görülürken, ilk çocuk sahibi olma yaşı artmaktadır. TÜİK verilerine göre evlilik yaşı hem kadınlarda hem erkeklerde artış göstermektedir. Evlenme yaşının küçük olduğu toplumlar, genel olarak erken çocuk sahibi olan ve doğurganlığı yüksek olan toplumlardır (Süleymanov, 2009, s. 99). Genel hatlarıyla göç yoluyla oluşan gecekondu mahallelerinde özellikle kadın gözünden yaşam; sınırlı, baskıcı ve kentin var olan yaşam tarzından uzaktır. Gecekondu mahallelerinde yaşayan kadınların evlilik yaşı ve evlenme biçimleri benzerlik göstermektedir. Yerleşim yeri seçiminde etkili olan hemşerilik faktörü aileler için çocuklarının eş seçiminde de önemli bir etkidir. Aynı zamanda görücü usulü evliliğin yaygın olduğu gecekondu mahallelerinde ekonomik, sosyal ve kültürel olarak benzerlik gösteren ailelerin çocukları evlenmeye uygun görürler (Sezen, 2005, s. 186). Evlenme ise ilk olarak isteme sonrasında ailelerin karşılıklı onayı ile birlikte nişanlanma dönemi ile başlar ve evlenecek bireyler nişanlılık döneminde birbirini tanımaya çalışırlar. Ailelerin tutumuna göre nişan atılabilir ya da ‘söz ağızdan bir kere çıkar’ düşüncesi ile adaylar arasında anlaşma olmasa bile nişan atılmaz ve evlilik mecburiyet haline gelebilir. Görücü usulü evlenen kişilerin evlendikten hemen sonra çocuk sahibi olmaları beklendiğinden evliliklerin ilk döneminde doğum kontrol yöntemlerini kullanmamaktadırlar. Erken yaşta anne olan kadınlar evlendikten kısa süre sonra anne olmakta ve aile içinde sorumlulukları artmaktadır. Bu durum gecekondu mahallelerinde yaşayan kadınların kent yaşamına ve sosyal hayata katılmasına engel olmaktadır.

2. Yöntem

Gecekondu mahallelerinde yaşayan kadınlarla yapılan çalışma kapsamında öncelikle geniş kapsamlı bir literatür taraması yapılmış olup nitel araştırma tasarımı tercih edilmiştir. Nitel araştırma tekniğine uygun olarak evlilik, ataerkillik, aile gibi son derece hassas olan konular üzerinde katılımcıların daha rahat cevap vermesine imkân tanıyan yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde araştırmacı, konu hakkında önceden hazırlamış olduğu soruların kılavuzluğunda ya da görüşme sırasında çalışmanın amacına yönelik açık uçlu sorular yönelterek katılımcının duygu, düşünce ve tutumlarını sistematik olarak ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır (Türnüklü, 2000, s. 544).

Çalışma kapsamında öncelikle saha araştırmasının yapılabilmesi için İzmir Demokrasi Üniversitesi Etik Kurulu’ndan 08/04/2022 tarihli ve 2022/04-08 Karar ve Sayı No ile etik kurul izni alınmıştır. Saha araştırmasında kartopu modeliyle belirlenen 21 katılımcı ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak yüz yüze görüşme yapılmıştır. Çalışma, gecekonduya yaşayan kadınlarla ilgili olduğundan katılımcıların tamamı kadındır. Çalışma kapsamında örneklem grubunu belirlemek için amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Örneklem grubunun belirlenmesinde katılımcıların 18 yaş veya üzeri olması, kadın olması ve İzmir ili Eşrefpaşa semtinde yaşamalıdır. Yüz yüze yapılan görüşmeler ortalama 30 ile 90 dakika arasında değişmektedir. Araştırmacı görüşmeye başlamadan önce katılımcılara çalışmanın amacı ve yöntemini anlatarak kişisel iletişim bilgilerini paylaşmıştır. Bu sayede katılımcıların mahremiyetinin korunacağına dair güven sağlanması amaçlanmıştır. Sonrasında katılımcılara çalışmaya gönüllü katıldıklarına dair ‘çalışma gönüllü onam formu’ imzalatılmıştır. Yapılan görüşmelerde şiddet, aile içi ilişkiler, evlilik gibi hassas konularda bazı katılımcılar geçmiş yaşantılarına dair sorulara kötü anılarını hatırlamamak veya paylaşmak istemediği için bazı sorulara cevap vermek istememiştir. Araştırmacı bu soruları tekrar sormayarak katılımcıların

mahremiyetine saygı göstermiştir. Çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde ele edilen veriler doygunluğa ulaştıktan sonra saha araştırması sonlandırılmıştır.

Çalışma kapsamında aşağıda yer alan bağlantılı araştırma sorularını ele alınmıştır:

1. Gececonduda mahallelerinde yaşayan kadınların evlenme yaşı ve toplumsal cinsiyet anlayışı arasında bir ilişki var mıdır?
2. Gecekondu mahallelerinde yaşayan kadınların çalışma hayatına katılımı ve ataerkil toplum anlayışı arasında bir ilişki var mıdır?
3. Gececonduda yaşayan kadınlar şiddete maruz kalmakta mıdır?
4. Gecekondu mahallelerinde yaşayan kadınların boşanma kararı alma/alamama durumunu etkileyen faktörler nelerdir?

2.1. Araştırma Sahası

Araştırma sahasını oluşturan İzmir ili Eşrefpaşa semtinin bazı kesimleri yaşanan göçlerle birlikte gecekondu yerleşimi haline gelmiştir. Türkiye’nin farklı bölgelerinden iç göç alan Eşrefpaşa semti kozmopolit bir yapıya sahiptir. Sultan Abdülhamit 1896 yıllarında, belediye başkanlığı yapan Hacı Mehmet Eşref Paşa’ya İzmir’de yeni bir semt kurdurtmuş ve dulhane/fakirhane adı verilen aile evlerini yaptırtmıştır. Böylelikle İzmir’in Eşrefpaşa semti tarihsel olarak ilk yerleşimlere başlamıştır. Eşrefpaşa adı verilen yeni kurulmuş bu semt geçmişte de deniz yoluyla gelen veya İstanbul’dan gönderilen fakir ve evsiz Müslümanların yerleştirildiği yerdir. Eşrefpaşa zaman içinde kuruluş amacına uygun olarak Tatarlar, Giritliler, Boşnak ve Arnavutlar, Museviler ve Rumların iç içe yaşadığı kozmopolit bir yer haline gelmiştir (Batur Ünay, 2018, s. 73). Geçmişte de Eşrefpaşa semtinin dışardan gelenlerin yerleştiği gecekondu semti olarak ifade edilebilecek olan bir semt hâline gelmiştir. Yine 1950’li yıllarda artan kırdan kente göç ile birlikte İzmir’e dışardan gelen göçmen gruplar yoğun olarak Eşrefpaşa semtine yerleşmiştir. Eşrefpaşa semtinin geçmişten günümüze göçmen gruplar tarafından yerleşim yeri olarak seçilmesi araştırma evreni olarak belirlenmesinde önemli bir faktördür.

3. Bulgular, Tartışma ve Yorumlama

Çalışma kapsamında İzmir ili Eşrefpaşa semtinde yaşayan 18-65 yaş aralığında değişen toplam 21 kadın katılımcı ile yüz yüze görüşme yapılmıştır. Görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alındıktan sonra araştırmacı tarafından yazıya aktarılmıştır. Yazıya dönüştürülen görüşmeler betimsel analiz yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda “*evlilik öncesi yaşam, evlenme nedenleri, boşanma ve ataerkillik bağlamında şiddet olgusu*” olmak üzere dört farklı kategori belirlenmiştir. Araştırmanın bulgular, tartışma ve yorumlama bölümü bu dört ana kategorinin evlilik, boşanma ve ataerkillik kavramları ile ilişkilendirilerek ele alınacaktır.

3.1. Evlilik Öncesi Yaşam

Çalışma kapsamında, dünya genelinde çok yaygın bir yaşam biçimi olan gececondulaşma toplumla ilgili taşıdığı anlam ve fiziksel özellikleri bakımdan kavramsallaşmıştır. Gecekondu kavramı Türkiye’de, kırsal bölgelerden kentlere doğru başlayan göç dalgaları ile literatüre girmiştir. Genellikle tapusuz, su ve elektrik altyapısı olmayan ve iskânı bulunmayan ve kullanılmayan araziler üzerinde, gerekli imar izinleri alınmaksızın kısa sürede (bir gecede) yapılan derme çatma yapılara gecekondu denmektedir. Özellikle büyük kent merkezlerinde belli bölgelerde; düzensiz, imarsız ve şehrin var olan silüetini bozacak şekilde inşa edilen bu yapıların sayıları arttığında o bölgeler gecekondu mahallelerini oluşturmuştur (Çakır, 2011, s. 212).

Türkiye’de 1950’li yıllarda başlayarak kısmi de olsa günümüze kadar devam eden kırdan kente göçün nedenlerine baktığımızda özellikle kırsal bölgelerde yaşayan insanların zorluklardan –tarım işleri, ekonomik yetersizlikler, ihtiyaçlarının karşılanmaması, eğitimsizlik– kaçmak isteği ve aynı

zamanda kent merkezlerinde sanayi kollarının artması ile iş fırsatlarının fazla olması gösterilebilir. “Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu, İç Anadolu ve Karadeniz Bölgesinin kırsal alanlarından Batı’daki gelişmiş sanayi kentlerine göçen insanlar gecekondu yapımını hızlandırmıştır” (Çakır, 2011, s. 213). İzmir’e baktığımızda, İstanbul ve Ankara’ya kıyasla gecekondulaşma daha geç başlamıştır. İzmir, coğrafi yapısı ile iklim özellikleri ve tarım potansiyeli bakımından şanslı bir kent olmuştur. Bu sebeple İzmir, verimli tarım arazileri ve sanayisi ile kırsal bölgelerde yaşayanlara diğer kentlere oranla daha uzun bakabilmiştir. Ancak İzmir de göç dalgalarına yenilmiş, jeopolitik konumuyla nedeniyle ülkenin çeşitli yerlerinden göç almaya başlamıştır. “Bugün gecekondu nüfus İzmir’in genel nüfusu içinde ağırlıklı bir yer teşkil etmektedir” (Bilan, 2006, s. 20).

Çalışma kapsamında görüşme yapılan katılımcıların evlilik öncesi yaşamları/hayatlarına baktığımızda kentte doğmuş ve şehre evlilik yoluyla gelmiş kadınlar olmak üzere iki ayrı grup vardır. Ekonomik anlamda kent ve kırsal ayrımı söz konusu ise aynı şekilde hem kentte hem kırsal alanda yaşayan kadınlar farklı zorluklarla karşılaşmaktadır. Eşrefpaşa semtinde gecekonduya yaşayan kadın katılımcılarla yapılan çalışma kapsamında kadınlar; evlilik öncesi hayatlarında çeşitli baskılar yaşamış ve genç yaşta sorumluluk sahibi olmak zorunda kalmıştır.

Annesinin genç yaşta hastalanmasıyla birlikte okula gidemeyen ve annesine bakmak zorunda kalan K3 (dul, 70 yaşında) yaşadığı zorlukları şu şekilde anlatmaktadır:

“Ben okumak istiyordum, hayalimdeki en güzel şey savcı olmayı istemektir. Ben böyle adaletten yanayım. Ne bileyim, ben tam ilkokulu bitirdim ortaokula gideceğim annem rahatsızlandı, anneme bakacak biri olmadığından ben okulu bırakmak zorunda kaldım, gidemedim. Devam edemedim anneme baktım. Biz dört kardeşiz ama hepsi görev başındaydı imkân yok ki gelsinler anneme baksınlar. Ben okuyayım desem olmazdı o yüzden kendimi annem için feda ettim.”

Kente göç etmiş ancak hala kırsal kesimin yaşam tarzını benimseyen ailelerde; büyük kız çocuklarına aile içinde ikinci anne misyonu yüklenmektedir. Ebeveynleri kadar kardeşiyle ilgilenmek zorunda olan kız çocuklarına kendilerinden büyük sorumluluklar yüklenmektedir. Bu durumu yeni doğan kardeşine bakmak zorunda kalan K16 (evli, 55 yaşında) şu şekilde ifade etmiştir:

“Kız çocuğu okumaz fazla dediler, mesela ben kendim gidip yazıldım okula, çok istememe rağmen devam ettirmediler. Annem doğum yaptı kardeşime ben baktım. Ona bakıyorsun nereye gideceksin zaten göndermediler. Kardeşimi aşıya falan ben götürüyordum. 12 yaşındayım kucağıma alıyorum kardeşimi, küçük anne diyorlardı bana hep zaten. Kardeşimle ben ilgileniyordum mamasını, altını falan ben temizliyordum, banyosunu ben yaptırıyordum. Sokakta oynarken başında duruyordum emanet ya bir şey olmasın diye hep ben ilgileniyordum.”

Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri toplumun kadına verdiği görev ve sorumluluklar, toplum içinde kadının nasıl görünmesi gerektiği ve toplumun kadından ne beklediğiyle ilgilidir (Tuskan, 2012, s. 445). Kırdan kente göç eden aileler kendileriyle beraber yaşadıkları yerin kültürel değerlerini, yaşam tarzlarını ve bakış açılarını beraberinde getirmiştir. Gecekondu mahallelerine taşındıktan sonra yeterli olmayan imkânlar, maddi sorunlar ve beraberlerinde getirdikleri kültür ve yaşam tarzları erken yaştan (çoğu zaman çocuk yaştan) itibaren sorumluluklar yüklenmesine neden olmuştur. Kırsal kesimde kadınlara yüklenen sorumluluklar ve geleneksel cinsiyet rolleri olağan karşılanırken, gecekondu yaşamında hayat tarzları, kültürel mirasları ve aile içi ilişkileri değişime uğramaya başlamıştır.

Evlenmeden önce kırsal alanda yaşayan K8 (evli, 60 yaşında) günlük hayatını şöyle anlatmaktadır:

“Tarla işine gidiyordum. Başkasının tarlasında çalışıyordum yevmiye ile. Babamın pek işi yoktu ona destek olmak için gidiyordum aslında. Hem harçlık hem de evi geçindirmek için çalışıyordum.

Çeyiz yapıyordum o parayla bir de köy yerlerinde öyleydi. Günümüz tarla ve ev arasında geçiyordu.”

Ailesini küçük yaşta kaybeden K5 (evli, 65 yaşında) köy hayatında anne ile babasız büyümenin zorluğunu şu şekilde anlatmaktadır:

“Çalışma durumumuz hep tarlada oldu, kendi tarlalarımızdı. 11 yaşındaydım dede babaanne büyüttü bizi. Köy yerindeydik tarladan eve evden tarlaya o kadar yani günümüz. Bir tek komşularımıza gidebiliyorduk başka yere gitmemiz yasaktı, öksüz olunca dışarı çıkmamıza izin verilmezdi zaten çok fırsatımız da olmazdı gün içinde.”

Gecekondu mahallelerine evlilik yoluyla gelen kadınların genel olarak kırsal bölgelerden geldiği gözlemlenmiştir. Kırsal kesim veya sanayi öncesi toplum olarak adlandırılan tarım toplumları “üretimde uzmanlaşmanın olmadığı, ilişkilerin informal düzeyde yürütüldüğü, sosyal ilişkilerin farklılıklardan çok benzerlikler üzerinde temellendirildiği, yaşam tarzlarının çok fazla farklılaşmadığı, toplumsal değer ve normların birincil öneme sahip olduğu” toplum/topluluklardır (Aktaş, 2015, s. 432). Bu bağlamda, kırsal kesimde yaşayan kadınların sosyal hayatlarının, aile içi ilişkilerinin, eğitim durumlarının benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür.

3.2. Evlenme Nedenleri

Evlenme pratikleri ve nedenleri Türkiye’de ve dünyada kültür, gelir düzeyi, eğitim vb. gibi değişkenlere göre farklılaşmaktadır (Beşpınar, 2014, s. 112). Eğitim durumuna ilişkin evlilik tercihlerine baktığımızda TAYA (Türkiye Aile Yapısı Araştırmaları) 2011 verilerine göre; kendi tercihi ile evlenen kadınlarda, eğitimsiz kadın oranı %21,2’iken yükseköğretim mezunu kadınlarda bu oran %78,1’e çıkmaktadır. Görücü usulü evlenme biçiminde ise eğitim seviyesi arttıkça bir düşüş yaşanmaktadır. Bu oranlar; İlkokul mezununda %50,2, ortaokul mezunda %42,1, lise mezunda %32,1 ve yükseköğretim mezununda %17,5’tir. Veriler bize eğitim seviyesi ile evlilik tercihi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Yine TAYA 2011 verilerine göre, kendi kararı ile evlenen kadınlarda en yüksek oran İstanbul (%55,2) olurken, en düşük oran Güneydoğu Anadolu (%30,1) olarak karşımıza çıkmaktadır. TÜİK (2021) verilerine göre; Türkiye’de kadınların %46,3’ü görücü usulüyle ve %34,9’u kendi rızasıyla evlenmektedir. Buna ek olarak “bireylerin eğitim düzeyi arttıkça kendi kararı ile evlenenlerin oranının da arttığı, görücü usulü ile evlenenlerin oranının ise azaldığı” görülmüştür.

Çalışma kapsamında görüşme yapılan 21 katılımcının evlenme biçimlerine baktığımızda; 12 katılımcı görücü usulü, 3 katılımcı kaçarak, 5 katılımcı kendi rızası ile ve 1 katılımcı da akraba evliliği yaparak evlendiği belirtmiştir. Görücü usulü evlenen katılımcıların yaşları kendi rızası ile evlenen katılımcıların yaşlarından büyük olduğu bulgulanmıştır.

Tablo 1: Katılımcıların Evlenme Şekilleri

Evlenme Şekilleri	Sayı
Görücü Usulü	12
Kendi Rızasıyla	5
Kaçarak	3
Akraba Evliliği	1
Toplam	21

Geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışının yoğun olduğu gecekondu mahallesinde yapılan çalışma kapsamında görücü usulü evlenen kadın katılımcı sayısı 12’dir. Katılımcılara göre görücü usulü evlilikte bazı önemli kriterler bulunmaktadır. İlk olarak kadınlar için dış güzelliği, aile ilişkileri ve toplum/topluluğa yansıttığı benliği ön plana çıkmaktadır. Diğer yandan erkekler için ise ekonomik

durumu, nerede yaşadığı, aile yapısı gibi faktörler önemlidir. Her iki taraf için görücü usulü evlilikte en ön önemli faktör ailelerin birbirine denk ve benzer özelliklerine sahip olmasıdır (Sezen, 2005, s. 186). Bu bağlamda aile evinde tarla çalışmaktan bıktığı için bu durumdan kurtulmak ve kent merkezine gelmek isteyen K12 (75 yaşında, dul) evlenme nedenini şu şekilde anlatmaktadır:

“Evlendiğimizde ben 17 yaşındaydım, eşim ise 26. Görücü usulü ile evlendik, bizim bir tane bağ komşumuz vardı, eşimde buradaydı ikimizi tanıştırdı öyle oldu. Çiftçilikten bıkmıştım artık ovalarda çalışmaktan çok yorulmuştum. Bende hadi İzmir’e geleyim diye evlendim. Evlenmeden önce diyordum ki evlendiğim kişinin iki ayaklı tavuğu bile olmasın o kadar bıkmıştım artık köyden ve çiftçilikten.”

Görücü usulü evlenmelerde bazı durumlarda aileler kendi aralarında anlaşır ve evlendirilecek olan kadının onayına ihtiyaç duyulmaz. Kendisine fikri sorulmadan evlendirilen K13 (58 yaşında, evli) evlenme sürecini şu şekilde anlatmaktadır:

“Ben 17 yaşında evlendim, eşim askerden yeni gelmişti. Aileler önce birbirini gördü sonra biz gördük. Sonra işte söz nişan ve düğün oldu. O zamanlar nasıl söyleyeyim mesela okula gitmedim, gittim de ilerisi için göndermedi babam. O zaman büyükler dediler yaşı geldi gözümüz arkada kalmasın bunu da evlendirelim. Tabii o zaman babaya karşı gelinmiyor, baba ne derse o oluyor. Ben anlamadım zaten nasıl oldu, yani babam dedi seni veriyorum. Oyun gibi bir şeydi, sonradan düşününce insan düşünüyor ben neden cevap veremedim diye. Hemen hemen 6 ay içerisinde her şey oldu be bitti. Benim söz hakkım yoktu belki de şimdi olsaydı hiç evlenmezdim, karşı çıkardım.”

Çalışma kapsamında görüşme yapılan katılımcılar arasında görücü usulü ile evlenen katılımcıların yanı sıra kendi rızası ve kaçarak evlenen katılımcılar da bulunmaktadır. Büyük kentlerde ve eğitim düzeyinin yükseldiği çevrelerde yaygın evlenme biçimi olan kendi rızası ile evlenme (Sezen, 2005, s. 193) gecekondu mahallelerinde daha çok evlilik öncesi aile hayatı ile doğrudan ilişkilidir. Bu durumu evliliği ailesinden bir kaçış olarak gördüğü için evlenen K14 (32 yaşında, boşanmış) şu şekilde anlatmaktadır:

“Eşimle 5 yıl internet üzerinden konuştuk ondan sonra evlendik. Yani bilmiyorum, evde kendi annemle babamın yaşadığı aile problemleri yüzünden bir kaçış yolu olarak gördüğüm için evlendim aslında birazda. (...) Evde babam anneme sürekli şiddet uyguladığı için zaman zaman problemler yaşıyorduk, biz de çocuklar olarak ister istemez etkileniyorduk. Daha sonra kardeşim de evlenip bizimle aynı evde yaşamaya başlayınca ev daha da kalabalık oldu. Ben de hem annemle babamın kavgasından uzak durmak hem de ev kalabalık olduğundan tüm bunlardan bunaldığım için evliliği kurtuluş yolu olarak gördüm ve evlendim. Ama yanılmışım görmemeliymişim, keşke evlenmeseydim.”

Aile içi şiddet toplum için büyük bir tehdit oluşturmaktadır. “Bu tehdit, aile içinde bütün bireyleri doğrudan hedef alabileceği gibi, aile içerisinde özellikle çocuklar dolaylı veya doğrudan şiddete maruz kalabilmektedir” (Doğrucan ve Yıldırım, 2020, s. 131). Duygusal ve fiziksel şiddete maruz kalan çocuklar özellikle de kız çocukları aile içinde yaşanan bu şiddetten kurtulmak için bir kaçış yolu arayışına girmektedir. Ancak bu kaçış her zaman şiddetten kurtuluş anlamına gelmemektedir.

Aile evinde gördüğü şiddetten dolayı evlenen ancak evlendikten sonra da şiddete maruz kalan K6 (51 yaşında, evli) evlenme sürecini ve evlendikten sonra yaşadıklarını şu şekilde anlatmaktadır:

“Biz 9 kardeşiz babam çalışmazdı zaten, babam bizi (kardeşlerini kastediyor) çok döverdi, evlenmemin tek sebebi babamın uyguladığı şiddetten kurtulmak içinde ama daha beterine çarptım. Evlendik, evlendiğim kişi sebepsiz yere beni dövmeğe

başladı. Gider kumar oynardı yenilirdi gelir beni döverdi. Annesine kızar beni döverdi, bazen annesi bile beni döverdi. 6 yıl çektim 6 yıl sonra ayrıldım ve en sonunda boşandım. (...) Bana şiddet uyguladığında hiçbir şey yapamıyordum. Annesiyle yaşıyorduk, bazen annesi daha çok kışkırtıyordu beni dövmesi için. Daha sonra, ikinci evliliğimi de korkarak yaptım. 1998’de evlendik ama şükür bir kere bile şiddet uygulamadı, mutluyum şimdi.”

Kırsal bölgelerde son derece kısıtlı olan eğitim olanakları kent merkezlerinde yaygın olduğundan gecekondu mahallelerinde kadınların eğitim seviyesinde bir artış yaşanmıştır. Artan eğitim seviyesinin TAYA verilerinde görüldüğü gibi evlenme biçimleriyle doğrudan ilişkilidir. Gecekondu mahallelerinde yaşayan kadınların eğitim seviyesi arttıkça görücü usulü evlenmeler azalarak, kendi isteği ile evlenmeler artmıştır. Diğer yandan geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışının kırılmasında en önemli faktörlerden biri de kitle iletişim ve teknoloji araçlarının yaygınlaşması olmuştur. Artık günümüzde medyada yansıtılan kadın algısı gecekonduya yaşayan kadınların geleneksel kadın anlayışından farklı olduğu için kadınlar içinde buldukları sosyal çevrenin toplumsal cinsiyet anlayışının dışında farklı bir anlayışın da varlığından haberdar olmuşlardır (Aktaş, 2015, s. 438). Bu nedenle yaşadıkları sorunlar karşısında daha fazla seslerini çıkarabilmektedirler.

3.3. Boşanma

Genel olarak dünyada ve Türkiye’de boşanma oranları son 20 yıl içinde giderek artmıştır. TÜİK’in (2021) Yıllara Göre Boşanma İstatistiklerine bakıldığında genel anlamda boşanma sayılarında artış olduğu görülmektedir. Ancak ülkemizde evlenme ve boşanma toplumsal cinsiyet anlayışı açısından kadın ve erkekler için farklı anlamlara gelmektedir. Genel anlamda evliliğe kutsiyet atfedilirken boşanma toplum tarafından hala kabul görmeyen (istenmeyen) bir durumdur. Yine kadınlar özelinde baktığımızda eğitim durumu, sosyal ve kültürel çevre, gelir düzeyi, kır/kent kökenli olma gibi faktörler kadınların boşanma anlayışını belirleyen önemli nedenler arasında yer almaktadır. Ancak boşanma da evlilik kadar toplumsal bir gerçekliktir. TÜİK’in 2021 yılı istatistiklerine göre, en yüksek kaba boşanma hızı 3,04 ile İzmir olurken, en düşük kaba boşanma hızı en düşük olan il 0,38 ile Şırnak olmuştur. Boşanmaların %33,6’sı evliliklerin ilk beş yıl içerisinde gerçekleşmektedir.

Boşanan kadınlara dair tutum ve davranışlar değişkenlik göstermektedir. Çalışma kapsamında da katılımcılar arasında boşanan kadınların boşanma süreçleri ve boşandıktan sonrasında yaşadıkları deneyimler farklılık göstermiştir.

K11 (52 yaşında, boşanmış) kodlu katılımcı boşanma sürecini ve toplumda boşanan kadın anlayışını şu şekilde ifade etmektedir:

“Boşanmak benim için çok zordu. Bir kadın için boşandıktan sonra hayat şartları daha da zorlaşıyor. Toplumda ‘aman boş ver ne olacak bu nasıl olsa *‘boşanık’* algısı var. İster istemez sürekli kendi gardını almaya başlıyorsun, insanların sana nasıl yaklaştığını biliyorsun. Bu durumda kendini koruyamayan birçok kadın var. Bir sürü taciz olayı oluyor sadece kadın boşanmış olduğu için.”

Kaba boşanma hızı en fazla olan il İzmir olmasına rağmen İzmir’e göçle gelip gecekondu mahallesinde geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin baskın olduğu bir ailede yaşayan K2 (35 yaşında, evli) kodlu katılımcı boşanma sürecini şu şekilde anlatmaktadır:

“Boşanmaya izin vermezler, yani bence vermezler. Eşi bırakmaz, erkek kendi gider başkasıyla evlenir ama asla kadını boşanması için bırakmaz. Bu yüzden kadın için boşanma daha zordur, mesela bizde boşanan biri eskisi gibi olmuyor. Evlenmeden

önce daha farklı ama evlenip boşanınca kadın artık eskisi gibi değer görmüyor çünkü artık boşanmış kadın o toplumun gözünde.”

Toplumsal cinsiyet rollerinin belirgin olduğu gecekondu mahallelerinde kadınların eğitim ve çalışma hakkı ikinci plana atılmaktadır. Eğitim düzeyinin düşük olmasından dolayı iş hayatına katılımı zor olan kadınlar evliliklerinde boşanma isteklerini dile getirmekte zorlanmaktadır. Boşanma sonrası hem ailesinin hem de yaşadığı sosyal çevrenin yaftalamalarına maruz kalmaktan korkan kadınlar boşanma kararlarını eyleme dönüştürmekte zorlanmaktadır.

Bu durumu boşanmak istemiş ancak ekonomik nedenlerden dolayı boşanamamış olan K13 (58 yaşında, evli) kodlu katılımcı şu şekilde anlatmaktadır:

“Yaşadığım onca kötü şeyden sonra geçen sene şöyle bir durum yaşadım. Onca seneden sonra annemin evine gittim, bıraktım gittim yani yaşadım bunu çünkü artık dayanamayacak duruma gelmiştim. Annemin evine gittikten sonra da zor olmuştu benim için emekliliğim yoktu, nasıl geçineceğim annemin emekli maaşıyla diye düşündüm. Öyle düşündükten sonra tekrar kendi evime geri döndüm. Ben gideyim kurtulayım dedim işte o zaman. Nasılsa bu yaşa kadar çekmişim bundan sonra çekmeyeyim diye düşündüm. İşte güvencem yok, annem hasta mecburen eve geri döndüm.”

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının 2016 yılında yapmış olduğu çalışmada evlilik içi sıkıntılarının en önemli nedeni ekonomik sıkıntılar gelmektedir (Bayrakçı, 2020, s. 172). Benzer şekilde bu çalışma kapsamında görüşme yapılan katılımcılara boşanma nedenlerini sorulduğunda katılımcıların tamamı ilk sırada “ekonomik nedenlerden” bahsetmiştir. Ekonomik nedenler kadınlar üzerinden incelendiğinde ise ekonomik özgürlüğü olmayan kadınların boşanma oranı oldukça düşük olduğu görülmektedir. Eğitim seviyesi arttıkça kadının çalışma hayatına katılımı ve iş bulma imkânı arttığından boşanma kararı alması daha kolay olmaktadır. Ancak kadınların eğitim seviyesi düştüğünde çalışma hayatına katılmaları da zorlaştığından boşanma kararı almaları daha zor olabilmektedir.

İlk olarak düşünsel boyutta ortaya çıkan boşanma, duygusal boyut ile birleştikten sonra hukuki bir karar ile son bulmaktadır. Tanımlaması basit görünen bu durum, “içerisinde ekonomik, psikolojik ve sosyal etkiler” gibi farklı boyutlar içermektedir (Şakiroğlu, 2019, s. 191). Boşanmanın zorluğunu sadece boşanan kişiler değil boşanan kişilerin çocukları üzerinden de anlamak önemlidir. Günümüzde çocuğu olduğu için boşanmak istemeyen veya evliliği çocukları için devam ettiren çift sayısı oldukça fazladır. Çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde, anne babası boşandığı için boşanmak istemeyen K17 (62 yaşında, evli) bu durumu şu şekilde anlatmaktadır:

“Ben boşanmış aile çocuğuyum, üvey babam çok iyi insan olmasına rağmen boşanmış aile olmanın acısını çok çektim. Ben aslında gayri resmi iki kere boşandım. İlkinde resmi olarak boşanmadık, eşyalarımı topladım geldim annemin evine, boşanmadan oturdum öyle ama evlatlarım yüzünden, onlara kıyamadım geri döndüm eve. İkincisinde, bitsin istedim artık bitsin de kurtulayım. O da hayatına baksın ben de bakayım. Bu ikinci ayrılışımda nikâhımla ayrıldım (resmi olarak) ama sonrasında büyük oğlumun baskısı çok oldu barışmamız için ben detekrar döndüm eve geri.”

Günümüzde boşanma nedenleri incelendiğinde, TÜİK 2021 evlenme ve boşanma istatistiklerine göre çiftler en fazla %32,2’si sorumsuz ve ilgisiz davranma nedeniyle boşandığı görülmektedir. Diğer sebepler ise %14,1 ile aldatma, %9,8 ile ekonomik sebepler, %8,2’i şiddet yer almaktadır. Yine Türkiye’de Kadına Yönelik Aile içi Şiddet (2008) araştırmasına göre, kadınların %39’u

fiziksel şiddet, %15’i cinsel şiddet yaşadığını ve %42’lik bir kesim ise iki şiddetten en az birini yaşadığını ifade etmiştir (Büyükyılmaz ve Demir, 2016, s. 444).

Çalışma kapsamında görüşme yapılan katılımcıların boşanma durumlarına baktığımızda; 3 katılımcı evliliklerini tamamen sonlandırırken, 2 katılımcı aile evine gitmiş ancak resmi olarak boşanmamış ve tekrar eşiyile yaşamak için geri gelmiştir, 1 katılımcı ise resmi olarak boşanmadığı halde eşinden ayrı yaşamaktadır. Ekonomik kaygılar ve geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışı nedeniyle boşanma kararı alamayan kadınların yanı sıra örf ve adetler, aile baskısı ve gelecek kaygısı nedeniyle de boşanamayan kadınlar vardır. Artan sosyalizasyon süreçleri ve yeni medya araçları sayesinde günümüz toplumlarında geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışı etkisini yitirmeye başlasa da orta yaş ve üzeri kadınlar aile içi şiddete maruz kalmasına rağmen boşanma kararı almakta zorlanmaktadır.

Evlendikten sonra aile içi şiddete maruz kalan K18 (59 yaşında, evli) boşanma ile ilgili düşüncelerini şu şekilde anlatmaktadır:

“Bizim ailede boşanma yok. Babam evlendiğimde gelinliğinle çıktıysan bu evden ancak kefeninle dönersin demişti. (...) Evlendikten sonra çok fazla şiddete maruz kalıyordum. Bir gün birileri babama “o kız çok çekiyor, adam her gün dövüyor” demiş. Babam da “yok yok bir şey olmaz idare etsin, onun alın yazısı da oymuş” demiş. Daha sonra bir keresinde de benim yüzüme karşı “eşini bırakıp gelme” sakın dedi zaten. Bir günde ablam demiş babama “bırakıp gelsin” diye. Babam da “ne zaman ölüyor o zaman gelsin” demiş. O yüzden bizde boşanma diye bir şey söz konusu bile olamaz.”

Geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışı hem kadının hem de erkeğin sosyal hayat içinde sınırlarını belirlediğinden bu sınırları yıkmak son derece zordur. Bazı aileler için kadınların evlilik ile başlayan aile hayatı devam ettirilmesi zorunlu olan ve ancak öldükten sonra bitebilecek bir durumdur. K18 koldu katılımcının ifadesinde yer aldığı gibi kızının kocasından gördüğü şiddete karşı sesini çıkarmayan ve kızını kurtarma yönünde bir eylemde bulunmayan aile büyükleri genel olarak geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışının hâkim olduğu ve eğitim seviyesinin düşük olduğu gecekondu semtinde yaşaması böyle bir karar almasında etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Gecekondu mahallelerinde yaşayan kadınlar kent kültürüne uyum sağlamaya başlasa da kırsal kökenlerinden getirdikleri tutum ve davranışlar, yaşam biçimleri üzerindeki etkilerini sürdürmektedir. Görücü usulü evliliğin yaygın olduğu gecekondu mahallelerinde geleneksel aile anlayışı nedeniyle boşanma oranları görece daha azdır. Boşanmalar yeni kuşak olarak nitelendirilen genç yetişkinlerde daha yaygındır. Gelenekleri benimsememe, kent kültürüne uyum sağlama ve benimseme gecekondu mahallelerinde yaşayan ailelerde daha çok ikinci ve üçüncü nesilde görülmektedir. Bu nedenle genç yetişkinlerde görücü usulü evlilik yerini kendiliğinden tanışmaya bırakırken, kadınlar daha kolay boşanma kararı almaya başlamıştır. Geleneklerine bağlı olan ve ekonomik özgürlüğü olmayan kadınlar boşanmakta zorlanırken günümüzde eğitim seviyesinin artmasına bağlı olarak çalışma hayatına katılan ve geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinden uzaklaşan kadınlarda boşanmalara daha sık rastlanmaktadır.

3.4. Ataerkillik Bağlamında Şiddet Olgusu

Ataerkillik günümüz toplumlarında “erkek egemenliğini, erkeğin kadına egemen olduğu ilişki biçimini ve kadınların geri planda kaldığı sistemi karakterize etmek için kullanılmaktadır” (Sultana, 2019, s. 448). Ataerkil düzenin varlığını oluşturan düşünceyi çoğunlukla erkeklerin üstünlüğü ve kadınların arka planda muamele görmesinin kabul edilmesi desteklemektedir. Ataerkil toplumsal cinsiyet anlayışı kadınlar için her konuda ayrımcılığa yol açmaktadır. Kırsal bölgeler kent yaşamına oranla yaşam tarzı, eğitim seviyesi ve düşünce yapısı olarak geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışı daha yaygındır. Kırsal bölgelerden kent merkezlerine yapılan göçlerle

birlikte kentte, geniş aile yapısını barındıran gecekondu mahalleleri ile çekirdek aileyi oluşturan kent yaşamı iç içe geçmiştir. Farklı nedenlerden dolayı yaşadığı sosyo-kültürel ve ekonomik yapıyı terk ederek farklı bir yerde (gecekondu mahallelerinde) yaşamlarını sürdüren/sürdürmek zorunda olan aileler zamanla değişim göstermektedir. Ancak bu değişim hızlı bir değişim süreci olmayarak farklı bir düzen ve uyum sürecine içinde bir dâhil olma sürecidir.

Günümüzde, kadın yönelik şiddet her geçen gün artmakta ve bu durum toplum nezdinde rahatsız edici boyutlara ulaşmıştır. “Aile içinde başlayan şiddet topluma yayılıp meşrulaşırken; birçok farklı toplumda kadına ve çocuğa yönelik ilkel, çağdışı uygulamalar, geleneksel kültür öğeleri olarak devam etmektedir” (Ünal, 2005). Dünya Sağlık Örgütü 2002 yılında yayınladığı *Şiddet ve Sağlık Raporunda* şiddeti “gücün ya da fiziksel kuvvetin; tehdit yoluyla ya da gerçekte, fiziksel zarar, ölüm, psikolojik zarar, gelişme engeli ya da yoksunluğa neden olacak şekilde; kendine, bir başkasına ya da bir grup veya bir topluma karşı niyetli biçimde kullanılması” olarak tanımlamıştır. Aile içi şiddet ise beş farklı kategoride ortaya çıkmaktadır: (1) *Fiziksel şiddet*: Bir kimseye bedensel üstünlük kurmak ve güç uygulamak/ fiziksel üstünlük kurmaktır. (2) *Psikolojik şiddet*: Karşısındaki insana korku duygusunu aşılama, baskı uygulamak, kişinin üstünde hâkimiyet kurma isteği, kıskançlık, kişiyi sürekli kontrol altında tutmak ve kişiye kendi fikirleri yokmuş gibi kendini bulmasına ve geliştirmesine engel olmak (Gençöz, 1998). (3) *Cinsel şiddet*: Çok sık görülmesine rağmen utanıldığı için saklanılan bir şiddet türüdür. (4) *Duygusal istismar/ihmal*: Kişinin sosyal ve maddi ihtiyaçlarını gidermeme, sevgi göstermeme, sürekli hale gelen eleştiri, aşağılama ve reddetme gibi eylemleri barındıran şiddet türüdür (Ünal, 2005). (5) *Ekonomik şiddet*: kişiyi zorla çalıştırma ya da çalıştırmama, meslek edinmesine engel olma, kişinin kendi parasını yönetme veya el koyma gibi eylemleri barındıran şiddet türüdür.

Toplumsal cinsiyet rolleri açısından kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin belirgin olduğu durumlarda kadınlara karşı uygulanan şiddet daha da artmaktadır. Günümüzde ekonomik olarak dar gelirli ailelerin daha yoğun yaşadığı gecekondu mahalleleri bu eşitsizliğin en fazla görüldüğü yerlerden biridir. “Sosyal öğrenme yolu ile şiddetin aile içinde çocukluk yıllarından itibaren öğrenilmesi, hızlı ve çarpık kentleşme, yoksulluk, işsizlik, eğitimsizlik, iç ve dış göçler gibi birçok faktörden dolayı kadınlar şiddete maruz kalmaktadır” (Büyükyılmaz ve Demir, 2016, s. 443). Geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışı erkeğe, kadının hayat biçimi, kişiliği ve düşünceleri üzerinde mutlak bir hâkimiyet vermektedir (Özkan, 2017, s. 541). Kadına yönelik fiziksel şiddetin çok fazla görüldüğü toplumlarda, şiddet sadece fiziki anlamda değil cinsel, ekonomik, psikolojik, duygusal şiddet gibi çok yönlü olarak ortaya çıkmaktadır.

Çalışma kapsamında görüşme yapılan katılımcılarda K10 (55 yaşında, dul) evlendikten sonra yaşadığı baskıyı ve psikolojik şiddeti şu şekilde anlatmıştır:

“(…) Eşim acayip kıskançtı, ilk evlendiğimizde ben ona dedim ki “İzmir’de büyüm ben çok makyaj da yaparım kısa kollu da giyerim”. Evlenene kadar bana hep “tamam” dedi. Ne zaman evlendik beraber aynı eve girdik baktım perdeler kapalı dışarıya bakmam bile yasak. Hiç unutmam daha bir haftalık evliydim, evde perdeyi açmaya çalışıyorum açtırmıyor. Eşim bana dedi ki o zaman “ister biri hastalansın ister annen ölmüş olsun, ben gelmeden bu kapıyı açıp dışarı çıkamazsın”. Çok gücüne gitti öyle söylemesi. Serbest büyüdüm ben, kimse sıkıştırmadı beni bu şekilde. Yine bir keresinde pencereden dışarı bakıyordum tam, bir baktım pencere kırıldı kollarımdaki bu kesikler oradan kalma. Herkes dışarda eğleniyor gülüyor ben hep evde tek başımayım. Ne zaman ben oğluma doğum yaptım, diğer çocuğumda karnımdaydı o zaman tamam dedi “çıkabilirsin artık dışarı”. O saatten sonra bana kimse bakmaz diye düşündü.”

Geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışı kadınların yaşam biçimlerine olduğu gibi çalışma hayatına da müdahale etmektedir. “Toplumsal yaşamda varlığı sürdüren geleneksel tutum, davranış ve düşünceler, kadının ev içinde kalarak çalışma hayatına dâhil olmasına engel oluşturabilmektedir” (Yılmaz, 2018, s. 64). 2016 yılında yapılan Aile Yapısı Araştırmasında kadınların çalışma hayatına dâhil olmasına katılımcıların %84,9’u olumlu bakarken %15,1’i olumsuz bakmaktadır. Dahası kadınların çalışma hayatına katılmasına kadınlar erkeklere oranla daha fazla olumlu yaklaşmaktadır. Cinsiyete dayalı işbölümü; “en eski ve yaygın biçimiyle kadınların ev işleri ve çocuk yetiştirme (ekonomik olmayan faaliyetler); erkeklerin ise (iktisadi) piyasa işlerini yerine getirmesi şeklinde” tanımlanabilir (Yorgun, 2010, s. 170). Cinsiyete dayalı işbölümü sosyal yaşamda kadınlara kesin ve keskin sınırlar çizmektedir. Çocuk doğurmak ve sonrasında ister istemez yüklenen bazı görevler –ev içi emek, çocuk bakımı, yaşlı bakımı- ve ataerkil düzenle ortaya çıkan görevler –kocaya hizmet ve kocayı memnun etmek– kadınların ekonomik hayata katılımını zorlaştırmaktadır (Yorgun, 2010, s. 171). Eğitim ve çalışma alanında erkek çocuklara verilen öncelikten dolayı arka planda kalan kadın sanayi toplumlarının gelişmesine bağlı olarak kırdan kente göçle birlikte sosyo-kültürel ve ekonomik hayata dâhil olmaya başlamıştır. Yapılan araştırmalar yıllara göre bu değişimi göstermektedir. Örneğin 2000 yılında kadınların tarım sektöründe çalışma oranı %60,5’iken sanayi sektöründe çalışma oranı %13,2’dir. 2015 yılında tarım sektöründe çalışan kadın oranı %31,4’e düşerken sanayi sektöründe çalışan kadın oranı %16,1’e çıkmıştır (Yılmaz, 2018, s. 70). Kadın istihdam oranı tarım sektöründe azalırken sanayi sektöründe artış göstermiştir. Günümüzde de çalışma hayatının her alanında cinsiyete dayalı bir ayrımcılık söz konusudur. İş başvurularını değerlendirmede ve işe alımlarında erkeklere öncelik verilmesi, erkeklerin kadınlardan daha yüksek maaş alması, istisnalar haricinde kadınların daha düşük pozisyonlarda çalışması gibi nedenlerden dolayı cinsiyete dayalı iş ayrımı olduğunu söylemek mümkündür.

Görüşme yapılan katılımcılardan K16 (55 yaşında, evli) eşinden gördüğü fiziksel şiddeti şu şekilde anlatmıştır:

“Eşim birkaç kere fiziksel şiddete başvurmuştu. Kadınsın ya bir de bağırıyorsun aman komşu duymasın, rezil olmayalım diye. En unutamadığım evliliğimizin ikinci ayında tokat meselesi olmuştu, tokat atmıştı bana. Olmaması gerekirdi, tavrımı koymuştum özür de diledi ama özrün bir önemi yok. Yapılmaması gerekir. Daha sonra öyle şiddet çok devam etmedi, evet bir anlık öfkeyle oldu ama olmaması gerekir, empati yapması gerekir. Biz kadınlar kırılıyoruz ama içimize atıyoruz. Dışarıdan affetmiş gibi görünsek de affedemiyoruz, nasıl affedelim ki şiddeti.”

Yine bir diğer katılımcı K19 (40 yaşında, boşanmış) evliliğinde yaşadığı şiddeti şu şekilde ifade etmiştir:

“Eşim bana çok şiddet uyguladı. Bir gün pazardayız, pazarın ortasında nedensiz hiç anlamadım bir anda yüzüme yumruk attı hala anlamamışım nedenini, hiç sormadım da. Eve gelirdi sofraya toplu değilse şiddet uygulardı, çocuklarımla ilgilenirdim şiddet uygulardı. Daha ilk tanıştığımızda istemiyorum dediğim için saçlarımdan sürüklemişti ben de korkudan artık kabul etmek zorunda kaldım. Daha sonra gidecek yerim olmadığını anlayınca daha da ezmeye başladı. Ben hep sessiz biriydim ama artık tamamen sessizleştim bıktım artık.”

Katılımcılarda K5 (evli, 65 yaşında) kent merkezinde gecekonduya yaşamının ve çalışmayan bir kadın olmanın zorluğunu şu şekilde anlatmıştır:

“Şimdiki aklım olsaydı gençliğimde çalışmak isterdim. Kendime güvenim olurdu en azından kimseye eyvallah etmezdim. Benim için her şey farklı ve daha güzel olurdu. (...) Çalışmama kimse izin vermedi, kimse ön ayak olmadı. O zamanlar

çalışayım diyemiyordum, bilmiyordum. Çalışmak kadar güzel bir şey var mı? En azından eşinin eline bakmazsın. Çalışmayınca özgüvenin de olmuyor. Eşine muhtaçsın çünkü her anlamda (maddi ve manevi). Bir şey olsa konuşamıyorsun bile çünkü onlar bakıyor sana ama çalışsam her şey çok daha farklı olurdu.”

Kırdan kente göç ile birlikte kadın ve erkek rollerinde hem ev içinde hem de dışarda başta çalışma hayatı olmak üzere değişimler yaşanmıştır. Evi geçindirme rolünü elinde bulunduran erkek kent yaşamında geniş ailesinden belli bir maddi destek alamadığında veya geçimini sağlayacak kadar gelir sağlayamadığında giderlerini sağlamak için ya ek iş yapmalı ya da kadının ev dışında çalışması gerekmektedir (Bedük, 2005, s. 107). Ancak gecekondu mahallelerinde kadının ev dışında çalışması istenen/beklenen/kabul edilmiş bir durum değildir. Kadının ev dışında çalışmasına karşı olan ancak maddi zorluklardan dolayı kadının çalışmak zorunda olduğu bu gibi durumlarda kadınlar genellikle evden çıkmayı gerektirmeyen boncuk işleme, örgü örme vb. gibi işlerde çalışmaktadır. Böylelikle kadın yine ev içinde kalarak hem ev içi sorumluluklarını yerine getirebilecek hem de aileye maddi kazanç sağlanmış olacaktır. Gecekondu mahallelerinde hem geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine uygun olması hem de kadının ek gelir imkânı sunmasından dolayı bu durum son derece yaygındır.

Gecekonduya yaşayan kadınların genel olarak eğitim seviyesi düşük olduğundan iş hayatındaki yeri belirsizdir. Bu durum kadınların ekonomik anlamda erkeğe daha fazla bağımlı olmasına neden olmaktadır. İş yaşamına dâhil olamayan gecekondu kadınlar ekonomik özgürlüklerini kazanmakta zorlanmakta ve sosyal etkileşim süreçlerine dâhil olmak için daha fazla engellerle karşılaşmaktadır (Adaman ve Keyder, 2005). Sanayi toplumlarında daha çok çalışma hayatına girmeye başlayan kadınlar, aile içerisinde ikincil konumda oldukları için eğitim olanaklarından daha az yararlanmakta ve böylelikle mesleki becerileri gelişmemektedir (Şener, 2012, s. 55). Mesleki becerilerini geliştiremeyen, nitelikli işçi konumuna giremeyen ve formel sektörlerde cinsiyete dayalı ayrımcılığa maruz kalan kadınlar enformel sektörlerde çalışmak zorunda kalmaktadır (Şahin ve Develi, 2021, s. 388). Gecekondu mahallelerinde kadınların geneline baktığımızda, kültür ve geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı çalışma hayatına katılamamış, çalışma hayatına katılan kadınların ise sigortasız, iş güvenliği olmayan ve gündelikçi ve boncuk işleme vb. gibi geçici işlerde çalışmaktadır. Bu durumun en önemli nedeni ise kırsal kesimden kent merkezlerine göç eden ailelerin genel olarak bir arada yaşaması ve kırsalda sürdürdükleri kültürel anlayışlarını gecekondu mahallelerinde devam ettirmeleridir (Kara, 2018). Ancak günümüzde kent hayatına bir şekilde dâhil olan gecekondu mahallelerinde yaşayan kadınlar toplumsal cinsiyet anlayışı farkını daha fazla hissetmektedir.

5. Sonuç

Yaşayış biçimi bakımından gelir düzeyi farkının oldukça yoğun yaşandığı ülkelerde ‘gecekondu’ adıyla bilinen çarpık kentleşmeler ülkenin yeni bir silüetini oluşturmaktadır. Tüm dünyada farklı isim ve türlerde yaygın olan gecekondu ülkemizde de özellikle iş imkânı olan büyük kentlerde ortaya çıkmıştır. Genel olarak şehrin göbeğinde bulunmasına rağmen kentle özdeş kültürden farklı yaşam süren gecekondu sakinleri, göç ettikleri yere kendi kültür birikimlerini getirmiş ve o düzenle yaşamaya devam etmektedir. Göçlerin ilk ayağını 1950’li yıllarda iş bulabilmek ve daha iyi yaşam sürebilmek için kırsal bölgelerde kent merkezlerine göç eden kesim oluşturmaktadır. Göçlerle birlikte gelen aileler kendileri için şehrin göbeğine tapusuz bir şekilde bir başkasının arazisine izinsiz derme çatma evler yapmıştır. Kırsal kesimden getirmiş oldukları yaşam tarzıyla kentde gecekondu mahallelerinde yaşayan bireyler, kitle iletişim teknoloji çağının ve yeni kuşakların doğumunun etkisiyle kent kültürüne uyum sağlamaya başlasalar dahi vazgeçilmeyen/terk edilmeyen algılar, fikirler ve kültürel kalıpları bulunmaktadır. Gündelik hayatta var olan ve aşılamayan bu kalıplar bireylerin yaşam biçiminde oldukça etkilidir. Genel anlamda bu etki

erkeklere oranla kadınlarda daha fazla görülmektedir. Gecekonduya yaşayan kadınların yaşam tarzları birbirine oldukça benzemektedir.

Çalışma kapsamında görüşme yapılan katılımcılar arasında yaş olarak birbirlerine yakın olan katılımcıların bazı benzerlik taşıdığı bulgulanmıştır. 60 yaş ve üzeri olan altı katılımcı kırsal bölgelerden kente evlilik yoluyla gelmiş olmaları ve köyde tarım işçisi olarak aile içinde çalışmaktan veya gündelikçi olarak çalışmaktan bıktıklarını ifade etmeleri ve sadece evlilik yoluyla kent merkezlerine taşınabileceklerini inanmaları açısından benzerlikler göstermektedir. Katılımcılar bu nedenlerden dolayı kentte yaşayan erkek adaylarla evlenmek istemiştir. Görücü usulü evliliklerin yaygın olduğu gecekondu mahallelerinde, evlilikler ya yine gecekonduya yaşayan bir aday ile ya da göç ettiği kırsal bölgelerden ailesinin tanıdığı birileriyle evlenmesi uygun görülür çünkü görücü usulü evlilikte en önemli kriter ailelerin hem ekonomik hem kültürel açıdan birbirine benzer özelliklere sahip olmasıdır. Genel olarak erken yaşta evlendirilen ve geniş aileye dâhil olan gecekondu kadınlar, geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışından dolayı ev içi ücretsiz emeği göze görülmeven ve ailenin tüm sorumluluğunu üstlenmektedir. Kırsal bölgelerde yaşayan kadınların ev içi ücretsiz emeği; ev temizliği, çocuk ve yaşlı bakımı, eşe hizmet gibi görevleri bulunmakla birlikte ev dışında çalışma ve sosyal hayatı bulunmamaktadır. Kırsal bölgelerde oldukça fazla olan bu toplumsal cinsiyet anlayışı, kent merkezlerine göçlerin artmasıyla beraber gecekondu mahallelerinde de varlığını devam ettirmiştir.

Kadınların sosyal hayatının yaşadığı gecekondu mahallesi ile sınırlı olduğu, çalışma hayatının sadece ev içi ücretsiz emek ve eşine yardım amaçlı evden çalışarak yapılan örgü örme/boncuk işleme gibi veya gündeliğe gidilen güvencesiz, sigortasız ve sürekliliği olmayan işlerde çalışmaktadırlar. Ataerkil toplumsal cinsiyet anlayışı gecekondu mahallelerinde yaşayan kadınlar için sadece çalışma ve sosyal hayatta değil özellikle eşleri (bazı durumlarda eşlerinin anne babası) tarafından uygulanan kıskançlık, baskı, aşağılama gibi duygusal şiddette ve bazen de fiziksel şiddette dönüşebilmektedir. Ekonomik anlamda erkeğe bağımlı olan, ailesi tarafından eşini terk etmesi, boşanması ve hatta eşine karşı gelmesi dahi hoş karşılanmayan kadınlar bu durumu kabullenmekten başka bir yol bulamamaktadır. Aile veya mahalle baskısı yüzünden erken yaşta evlenen, evlenmeden önce yaşadığı aile evinde yaşadığı/şahit olduğu şiddetten kaçmak için evliliği bir çözüm olarak gören, aile evinde yaşadığı baskıdan dolayı sosyal hayatı olmadığı için evlenerek iyi bir yaşam sürmek isteyen gecekondu mahallelerinde yaşayan kadınlarının evlilik, aile ve boşanma deneyimleri benzerlik göstermektedir.

Yazarlık Katkıları (Authorship Contributions): Barış Çağırkan, Hazal Karahan

Kaynakça

- Adaman, F. ve Keyder, Ç. (2005). Türkiye’de büyük kentlerin gecekondu ve çöküntü mahallelerinde yaşanan yoksulluk ve sosyal dışlanma. Sosyal dışlanma ile mücadelede mahalli topluluk eylem programı 2002-2006 Raporu. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2011). Türkiye aile yapısı araştırması. Erişim adresi: <http://www.anararastirma.com.tr/dosyalar/arastirmalar/1161/dosya-1161-1638.pdf>.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2016). Türkiye aile yapısı araştırması. Erişim adresi: <https://www.aile.gov.tr/media/35811/taya-2016.pdf>.
- Aktaş, G. (2015). Türkiye’de aile sosyoloji çalışmalarına genel bir bakış. *Sosyoloji Konferansları*, 52, 419-44.
- Batur Ünay, F. B. (2018). Bir Göçün Mutfağı: 150 Yılda Kırimdan İzmir’e. *Uluslararası İzmir Göç ve Mübadele Sempozyumu Bildiri Kitabı* (s. 73-77) içinde. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

- Bayrakçı, O. (2020). İşsizliğin birey ve aile üzerinde etkisinin ataerkillik bağlamında incelenmesi. *Toplumsal Politika Dergisi*, 1(2) 167-178.
- Bedük, A. (2005). Türkiye’de çalışan kadın ve kadın girişimciliği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(12), 106-117.
- Beşpınar, F. U. (2014). Türkiye’de evlilik. *Türkiye aile yapısı araştırması tespitler ve öneriler* (s. 112-167) içinde. Erişim adresi: <https://www.aile.gov.tr/media/50219/taya2013trk.pdf>.
- Bilan, S. (2006). Gecekondu dan varoşa kadının değişen statüsü: Bayramtepe Örneği (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Büyükyılmaz, A. ve Demir, Ç. (2016). Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddetin belirleyicileri: Multinomiallogit model yaklaşım. *Ege Akademik Bakış*, 16(3), 443-450.
- Cafri, R. ve Çukadar Özdemir, P. (2018). Boşanmanın sosyo-ekonomik nedenleri üzerine mekânsal ekonometrik bir inceleme. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, Prof. Dr. Harun Terzi Özel Sayısı, 407-424.
- Çakır, S. (2011). Türkiye’de göç, kentleşme/gecekondu sorunu ve üretilen politikalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 209-222.
- Çiftçi, S. ve Açıık, Y. (2022). Kadına yönelik aile içi şiddet ve nedenleri. *Artuklu International Journal of Health Sciences*, 2(2), 1-7.
- Çobanoğlu, Ö. (2016). Türkiye göçmen folkloru bağlamında Brezilya Favelalarıyla Türkiye gecekondu mahallelerinin karşılaştırılması. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 4(8), 181-195.
- Demirkıran S., Ersöz, A., Şen R., Ertekin E., Sezgin Ö., Turgut A. ve Şehitoğlu N. (2009). Boşanma nedenleri araştırması. Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Doğan, C. (1998). Türkiye’de boşanma sorununun sosyolojik ve istatistiki açıdan değerlendirilmesi. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 25, 59-69.
- Doğrucan, A. ve Yıldırım, Z. (2020). Kadına yönelik aile içi şiddet üzerine bir inceleme. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 122-138.
- Gençöz, T. (1998). Korku: Sebepleri, sonuçları ve baş etme yolları. *Kriz dergisi*, 6(2), 9-16.
- Kara, B. (2018). Türkiye’de aile yapısının değişimine etki eden dinamikler. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 40, 374-385.
- Karaman, K. (2003). Türkiye’de kentleşme olgusu ve gecekondu sorunu. *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 108-117.
- Keleş, R. (1998). *Kentbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: İmge Yayınları.
- Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). Türkiye’de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Kafkas Üniversitesi*, 3(3), 163-184.
- Özkan, G. (2017). Kadına yönelik şiddet- aile içi şiddet ve konuya ilişkin uluslararası metinler üzerine bir inceleme. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1), 533-564.
- Öztürk, M. ve Altuntepe, N. (2008). Türkiye’de kentsel alanlara göç edenlerin kent ve çalışma hayatına uyum durumları: Bir alan araştırması. *Journal of Yaşar University*, 3(11), 1587-1625.

- Sağlam, S. (1923). 1923-1950 yılları arasında Türkiye’de kent ve kentleşme olgusu. *İstanbul Journal of Sociological Studies*, 53, 257-274.
- Sevinç, G., Davran, M. K. ve Sevinç, M. R. (2018). Türkiye’de kırdan kente göç ve göçün aile üzerindeki etkileri. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 3(6), 70-82.
- Sezen, L. (2005). Türkiye’de evlenme biçimleri. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 27(Prof. Dr. Şinasi Tekin Özel Sayısı), 185-195.
- South, S. (1985). Economic conditions and the divorce rate: A time-series analysis of the post-war United States. *Journal of Marriage and Family*, 47(1), 31-41.
- Sultana, A. (2019). Ataerkillik ve kadının ikincilliği; kuramsal bir analiz. *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 11(23), 417-427.
- Süleymanov, A. (2009). Çağdaş Türk toplumlarında aile ve evlilik ilişkileri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(17), 7-17.
- Şahin, K. ve Develi, A. (2021). Kadın istihdamında kayıt dışılık sorunu. *Kesit Akademi Dergisi*, 7(27), 386-400.
- Şakiroğlu, M., Toker, B. ve Geniş, M. (2019). Boşanmanın çocuklara etkisi, çocuğa söylenmesi ve ebeveyn yabancılaşması derleme çalışması. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3(3), 190-199.
- Şener, Ü. (2012). Kadın Yoksulluğu. *Mülkiye Dergisi*, 36, 51-67.
- Tatlıoğlu, K. ve Demirel, N. (2016). Sosyal bir gerçeklik olarak boşanma olgusu: Sosyal psikolojik bir değerlendirme. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(22), 59-73.
- Tuskan, A. (2012). Toplumsal cinsiyet toplumda kadına biçilen roller ve çözümleri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 25(99), 445-449.
- TÜİK. (2020). Evlenme ve boşanma istatistikleri. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2020-37211>.
- TÜİK. (2021). Aile yapısı istatistikleri. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2021-45632>.
- TÜİK. (2021). Evlenme ve boşanma istatistikleri. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2021>.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilir nitel bir araştırma tekniği: Görüşme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü*, 24(24), 543-559.
- Ünal, G. (2005). Aile içi şiddet. *Aile ve Toplum*, 7(2), 1-8. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/198147>.
- Yılmaz, S. (2018). Türkiye’de kadınların çalışma hayatındaki yeri ve sosyal güvenlik hukuku düzenlemeleri. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(2), 63-80.
- Yorgun, S. (2010). Sömürü, koruma ve pozitif ayrımcılıktan çalışma hayatının egemen gücü olmaya doğru kadınlar: 21. yüzyıl ve pembeleşen çalışma hayatı. *Sosyoekonomi*, 11(11), 168-190.